

Dom Długosza przy ul. Kanoniczej 25

2022-08-12

„U stóp Wawelu miał ojciec pracownię, / wielką izbę białą wysklepioną, / żyjącą figur zmarłych wielkim tłumem, / tam chłopiec mały chodziłem, co czułem, / to później w kształty mej sztuki zakułem” - pisał Stanisław Wyspiański o kamienicy przy ul. Kanoniczej, zwanej Domem Długosza na cześć jego wcześniejszego lokatora - najświetniejszego polskiego kronikarza. W kolejnym odcinku cyklu #krakowheritage zapraszamy na ul. Kanoniczą 25.

Dom Długosza, obiekt o bardzo bogatej i dobrze udokumentowanej historii, usytuowany jest u zbiegu dzisiejszych ulic Kanoniczej i Podzamcze, którą wiodło niegdyś główne i jedyne wejście na Wawel. Ulica Podzamcze nazywała się wówczas oficjalnie „ulicą na Plantacjach pod Zamkiem”.

Obiekt ten, podobnie jak większość domów przy ul. Kanoniczej, wzniesiono w XIV w. Powstał z połączenia dwóch średniowiecznych kamienic, stojących nad sztuczną odnogą rzeki Rudawy, która wówczas płynęła dzisiejszą ulicą Podzamcze.

Z końcem XIV stulecia była tutaj łaźnia królewska zasilana wodami Rudawy. Dokumentem z 9 sierpnia 1390 r. Władysław Jagiełło ofiarował budynek, zwany łaźnią zamkową, Krystynowi z Ostrowa, który urządził tam swoją rezydencję. Do otrzymanego domu dołączył sąsiedni, kupiony od mieszczanina Tomka zwanego Lewka i jego żony Morzki oraz murowaną kuchnię nabytą w 1408 roku od arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja Kurowskiego. Kuchnia ta położona była po zewnętrznej stronie murów miejskich, dlatego w trakcie prac adaptacyjnych w obręb domu włączono mur obronny, który przez to przestał pełnić funkcję militarną. Był to w Krakowie pierwszy przypadek przyłączenia obwarowań do kamienicy.

Dokumentem z 25 sierpnia 1413 r. za zgodą i potwierdzeniem królewskim Krystyn przekazał budynek kapitule katedralnej w zamian za dziesięciny wsi Kamyk i Sławkowice, przekazane przez biskupa Wojciecha Jastrzębca z jego dóbr stołowych na uposażenie altarii św. Jadwigi ufundowanej przez możnowładcę w katedrze krakowskiej. Odtąd obiekt, jako dom kapitulny, miał służyć za mieszkanie kanonikom. Otrzymali go Mikołaj Hinczowic z Kazimierza i Jan z Rudzicy, którzy znacznym kosztem dokonali przebudowy obiektu. Budynek określany wcześniej jako „łaźnia zamkowa” lub „łaźnia królewska” zyskał miano „Domu Hińczy”.

Dom Długosza

Postanowieniem z 4 lutego 1450 r. kapituła przeznaczyła dom na mieszkanie dla kanonika Jana Długosza, najznakomitszego polskiego historyka wieków średnich. Tu powstały jego liczne dzieła, m.in. najznakomitsze „Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego” i tu prawdopodobnie uczył synów króla Kazimierza Jagiellończyka. Warto podkreślić, że kronika Długosza była pierwszym takim dziełem, opartym na rzetelnie zbadanej, źródłowej podstawie, przy jednoczesnym odrzuceniu wszelkich „baśniowych” naleciałości. W 1454 roku Długosz wspólnie ze swoim młodszym bratem – również Janem dobudował dwa nowe skrzydła domu, od południa i zachodu, z oknami na Wawel i Wisłę. Podczas pożaru ulicy Kanoniczej w 1455 roku dom szczęśliwie ocalał.

W czerwcu 1461 r. bracia Długoszowie musieli opuścić dom, zostali bowiem wygnani, jak wielu

zwolenników Jakuba z Sienna, w trakcie sporu kapituły z królem Kazimierzem Jagiellończykiem o obsadę biskupstwa krakowskiego. Ich siedziba przy Kanoniczej, podczas tumultu, w którym zginął Andrzej Tęczyński 16 lipca, stała się miejscem krótkiego schronienia dla syna zamordowanego, Jana, któremu również groziła śmierć. Dotarł tam przez tyły klasztoru franciszkanów, a następnie z tego budynku udało mu się przedostać do zamku królewskiego.

Dom proskrybowanych braci został jeszcze w tym samym roku złupiony przez braci Kurozwęckich, Stanisława i Dobiesława, działających za zgodą monarchy. Długoszowie powrócili do Krakowa w 1463 roku, otrzymali wtedy dziesięć grzywien od kapituły na naprawę budynku.

W 1479 roku Długosz otrzymał nominację na arcybiskupa lwowskiego i zrezygnował ze swojej kanonii, jednak nadal mieszkał w domu kapitulnym. Tam też zmarł 19 maja 1480 r. Bezpośrednio po śmierci Długosza dom objął Jakub z Szadka.

Dom kanoników

Spośród następnych kanoników, którym zamieszkiwali budynek, wyróżniającą się postacią był Maciej z Miechowa, profesor i rektor Uniwersytetu, autor „Chronica Polonorum”, kontynuacji kroniki Długosza. Miechowita mieszkał tam przez pewien czas, od 1514 roku, dzieląc siedzibę z Maciejem Drzewickim. Upiększał dom, gdzie zgromadził pokaźną bibliotekę i kolekcję dzieł rzemiosła artystycznego, monet, instrumentów naukowych i muzycznych, map i obrazów.

W drugiej połowie XVI wieku miała miejsce restauracja domu w stylu renesansowym, podczas której przebudowano okna na piętrze elewacji frontowej oraz dodano kamienny portal, którego powstanie Władysław Łuszczkiewicz datował na lata 1515 – 1530. Portal ozdobiony jest inskrypcją: NIL EST HOMINE BONA MENTE MELIUS tłumaczoną przez Klemensa Bąkowskiego jako: „Nic lepszego w człowieku ponad rozum”, przez Michała Rożka jako: „Nic nie ma lepszego w człowieku ponad rozum” lub „Nic nie ma lepszego w człowieku ponad nad dobrą myśl”, a przez Adamczewskiego: „Nie ma nic w człowieku lepszego nad rozum”.

Po III rozbiórce Polski i włączeniu Krakowa do Austrii na mocy dekretu cesarskiego z 1797 roku odebrano kapitule większość budynków przy Kanoniczej. W jej rękach zostało tylko osiem obiektów, wśród nich dom Długosza, który dalej służył celom mieszkalnym. W 1825 roku oddano go w administrację prokuratorii kapitulnej, jednak już w następnym roku wprowadził się do budynku kanonik Ludwik Łętowski. Ostatecznie w 1839 roku dom przeznaczono na siedzibę prokuratorii, która mieściła się w skrzydle wschodnim od Kanoniczej. Tam również mieszkali kolejni księża wiceprokuratorzy i notariusze kapitulni.

Dom Wyspiańskich

W grudniu 1872 roku do Domu Długosza przy ulicy Kanonnej (po sprzedaży domu na Krupniczej) wprowadzili się Franciszek i Maria Wyspiańscy wraz z dziećmi, 4-letnim Stasiem i młodszym Tadzkiem.

Franciszek Wyspiański, wynajmując dom, zaadaptował go dla celów mieszkalnych. Wysoka, beczkowo sklepiona izba w Domu Długosza stała się rzeźbiarską pracownią, wcześniej pełniącą funkcję wozowni. Dwa pomieszczenia (dawne stajnie) przerobił na pokój dla żony i kuchnię.

Część literatury podaje, iż funkcję mieszkalną pełnił drewniany, parterowy domek, usytuowany w pobliżu domu Długosza (czy też w jego oficynie). Warunki lokalowe były dość typowe dla znacznej części ówczesnej zabudowy Krakowa – woda dostępna tylko ze studni, brak urządzeń sanitarnych i trudności z ogrzaniem pomieszczeń.

W twórczości Stanisława Wyspiańskiego motyw ojcowskiej pracowni pojawia się dość często. Staś całymi godzinami przebywał tu wśród rzeźb „rzezanych w drewnie” lub modelowanych w glinie. Po latach pisał o tym:

*U stóp Wawelu miał ojciec pracownię,
wielką izbę białą wysklepioną,
żyjącą figur zmarłych wielkim tłumem,
tam chłopiec mały chodziłem, co czułem,
to później w kształty mej sztuki zakułem...*

Ten początkowy fragment wiersza odczytać można dziś na brązowej tablicy dłuta Bronisława Chromego, umieszczonej na fasadzie domu od strony ulicy Podzamcze. Obok niej podziwiać można XV-wieczną, bogato rzeźbioną kamienną tablicę fundacyjną, przeniesioną tu ze zburzonego Domu Psalterzystów na Wawelu, ufundowanego przez Długosza.

Na ścianie tej znajduje się również malowany na drewnie pochodzący z XVII lub XVIII wieku obraz Matki Boskiej, ze śladami 16 kul niewiadomego pochodzenia. Znane są trzy legendy wyjaśniające pochodzenie tych śladów. Według pierwszej powstały one w okresie potopu szwedzkiego, według drugiej w czasach konfederacji barskiej. Zgodnie z trzecią pochodzą one z bombardowania Krakowa z Wawelu przez Austriaków w roku 1848.

Dalsze losy ważnego budynku

Czterechsetna rocznica śmierci kronikarza Jana Długosza w 1880 roku rozbudziła zainteresowanie budynkiem, wówczas jeszcze rzadko określanym jako „Dom Długosza”, częściej zaś mianem „Pod Matką Boską”, od obrazu na elewacji. W związku z uroczystościami rocznicowymi kapituła odnowiła obiekt, zdecydowała się również na upamiętnienie kronikarza także w tym miejscu. Podczas I Zjazdu Historyków Polskich (18–21 maja 1880 roku), w elewację skrzydła południowego, od strony Wawelu, wmurowano kamienną, piętnastowieczną tablicę erekcyjną ze zburzonego domu Psalterzystów (Psalterii), ufundowanego przez Długosza. Jeszcze w tym samym roku, 12 lipca, kapituła i konserwator zabytków Józef Łepkowski, umieścili tam dodatkową tablicę, upamiętniającą fakt, iż w tym budynku żył i tworzył najwybitniejszy polski kronikarz późnego średniowiecza. Zainteresowanie zabytkowym domem, utrzymujące się po 1880 roku, przejawiało się w uwiecznianiu jego widoków, na rysunkach czy fotografii. W ten sposób obiekt zyskał bogatą dokumentację ikonograficzną.

Z końcem XIX wieku kapituła odstąpiła budynek kurii biskupiej. Do swojej śmierci w 1900 roku mieszkał tu także z wraz z rodziną kustosz Biblioteki Jagiellońskiej, profesor Uniwersytetu

Jagiellońskiego Władysław Ignacy Wiśłocki. W roku jego śmierci na tyłach domu, w miejscu ogrodu, wzniesiono neogotycki gmach Seminarium Duchownego. Nastąpiły wówczas największe zmiany we wnętrzach domu Długosza, który zaadaptowano na potrzeby kurii i zaplecza gospodarczego seminarium (w jego oficynie urządzonego kuchnię). W 1906 roku przeprowadzono remont budynku.

Okres międzywojenny przyniósł plany zmiany przeznaczenia obiektu. W 1927 roku prezes Radia Kraków, Bronisław Winiarz, zaproponował urządzenie tam muzeum poświęconego Stanisławowi Wyspiańskiemu jako oddziału Muzeum Narodowego. Pomysł ten nie doczekał się wtedy realizacji, podobnie jak w 1932 roku, gdy wysunięto go na nowo.

Rektorat Uniwersytetu Jana Pawła II

W drugiej połowie XX wieku opracowano dokumentację historyczną domu Długosza, w oparciu o wcześniejszą literaturę i materiały archiwalne, przeprowadzono także badania architektoniczne, ustalając kolejne fazy jego budowy. Po 1980 roku rozpoczęto remont obiektu, wówczas ponownie pojawił się pomysł umieszczenia w nim placówki muzealnej, tym razem poświęconej Franciszkowi Wyspiańskiemu. Kompleksowa odnowa domu zakończyła się w latach 90. XX wieku. W 1991 roku budynek, przekazany został ówczesnej Papieskiej Akademii Teologicznej. Obecnie mieści się w nim rektorat Uniwersytetu Jana Pawła II.

28 listopada 2015 roku, w trakcie uroczystości zamykających Rok Jana Długosza, na budynku (od strony ulicy Kanoniczej) odsłonięto nową tablicę pamiątkową poświęconą kronikarzowi. Zaprojektowana została przez Andrzeja Zwolaka, profesora krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, a ufundował ją Uniwersytet Papieski. Umieszczono na niej cytaty z *Roczników: Miłość Ojczyzny przewyższa zwykle wszelką inną miłość* – w brzmieniu łacińskim.

W 2016 roku przeprowadzono konserwację portalu kamiennego i drewnianej bramy wejściowej w elewacji frontowej Domu Długosza, dofinansowane w formie dotacji z budżetu Miasta Krakowa wyniosło 20 tys. zł, co stanowiło 50 proc. kosztów poniesionych na ten zakres prac. Prace związane z remontem konserwatorskim elewacji Domu Długosza finansowane były ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa.

Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków pod nr A – 51 decyzją z 18 maja 1965 roku.

Opisy przygotowano w oparciu o dostępne źródła historyczne, literaturę i rys historyczny zawarty w programie prac konserwatorskich.

W cyklu **#krakowheritage** prezentujemy krakowskie zabytki odnowione przy wsparciu miasta. Zachęcamy do spacerów szlakiem krakowskich renowacji i poznawania lub okrywania na nowo najpiękniejszych obiektów, a także oznaczania ich hasztagiem #krakowheritage – wspólnie pokażmy, że jesteśmy dumni z efektów opieki nad zabytkami naszego miasta.

Chcesz poznać więcej odnowionych zabytków? – pozostałe odcinki cyklu #krakowheritage możesz znaleźć [tutaj](#).